Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Guilelmi Duranti Rationale divinorum librorum - Cod. Aug. pap. 99

Durantis, Guilelmus

[Reichenau ?], [15. Jahrh.]

Guilelmus Durantus: Rationale divinorum librorum: prologus

urn:nbn:de:bsz:31-64509

Liber primus
Prohemium

Bone memorie dominus Wilhelmus Duranti compilator Racionalis legavit hunc librum universitati scolarium Bononiensi ita tamen quod in stacione generaliatus teneatur de quo extra stacionem nulli fiat copia nisi solum ad pecias corrigendas. Amen.

Incipit Racionale divinorum officiorum. Prologus

Quecumque in ecclesiasticis officiis rebus ac ornamentis consistunt divinis plena sunt signis atque misteriis ac singula celesti sunt dulcedine referta si tamen diligentem habeant inspectorem qui norit mel de petra sugere oleumque de durissimo saxo. Quis autem novit ordinem celi et rationes eius ponet in terra? Scrutator quippe maiestatis opprimetur a gloria. Nam puteus altus est et in quo aquam hauriam non habeo nisi porrigat ille qui dat omnibus affluenter et non improperat ut inter medium montium transeuntem hauriam aquam in gaudio de fontibus salvatoris. Licet igitur non omnium que a maioribus tradita sunt ratio reddi possit quia tamen quod in hiis ratione caret extirpandum est. Idcirco ego Wilhelmus sancte Mimatensis ecclesie sola dei paciencia dictus episcopus pulsans pulsabo ad ostium si forte clavis David aperire dignetur ut introducat me rex in cellam vinariam in qua michi supernum demonstretur exemplar quod Moysi fuit in monte monstratum quatenus de singulis que in ecclesiasticis officiis rebus et ornamentis consistunt quid significent et figurent aperte valeam revelare et ea clare et aperte disserere ac rationes ponere qui linguas infancium facit disertas cuius spiritus ubi vult spirat dividens singulis prout vult ad laudem et gloriam trinitatis. Sane hic sacramenta quasi figuras accipimus seu signa. Non enim sunt virtutes sed virtutum signa quibus tamquam scripturis docentur. Preterea signorum aut aliud naturale aliud positivum. De quo et quid sit sacramentum dicetur in quarta parte sub secunda particula canonis sub verbo misterium fidei. Sacerdotes igitur et prelati ecclesie quibus datum est nosse misterium prout in Luca legitur et sacramentorum portitores et dispensatores existunt sacramenta intelligere et virtutibus que per illa significantur fulgere debent ut ceteros luce sciencie illuminent. Alioquin ceci sunt et duces cecorum. Propheta illis quod predicitur obscurentur oculi eorum ne videant. Sed proh dolor pauci hodie prout plenius de hiis que usu cottidiano in ecclesiasticis officiis contractant rebus et ornamentis quid significent et quare instituta sint modicum apprehendunt ut impletum esse videatur illud propheticum sicut populus sic sacerdos. Ysa. xxiiii.

ps. fr. Wilhelmus

G. B. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

ferret. Si quidem pauci apposi-
tores admittuntur domino atque mi-
steria que necesse intelligunt
necesse videtur tamen ministro
instrumento medico dei hactenus
quilibet ut summa palea ad
vestes portare aliorum. ¶
De qua ignorantia nonnullorum
reddita sunt videns mihi
et tamen quod quidem ecclesia pa-
tres turbidum aliud ergo
faciet erga destina eis
per prophetam dicit ipsi vero non
cognoverunt vias meas
quibus iuravi in ira mea si in-
troibunt in requiem meam. ¶ Qui-
libet aliarum atque quarumlibet
artium professores in
forte atque decolorata in
illis preceptis contenta satagunt
causis et rationibus vestire
fulcire ac colorare. ¶ Sunt
fabri quoque ac etiam mecha-
nici seu opifices aliquibus
apud se rationibus
studet visibilibus rebus et
causas reddere et presumptu-
ose. ¶ Hi et scientes ipsos
leges tempore
paganismi et tractati
in quo versantur.
¶ Nam licet sacerdotibus scientia
sit valde necessaria ad doctri-
nam non est tamen simplicibus
sacerdotibus etiam scholasti-
cis detrahendum. Iuxta enim
dictum non detrahes surdo. Si
non irridebunt si forte audie-
rint aliquos antistites et
ministros ecclesie vel cum bar-
barismis vel solecismis
deum invocare vel ea verba
que pronunciavit non intelligere
perturbateque distinguere non quia
talia omnino corrigenda non sint
sed quia pie sunt a fidelibus
toleranda. Que autem sacer-
dotes scire debeant in secunda
parte sub titulo de sacerdote
dicetur. ¶ Porro non videtur

quod ea que in ecclesiasticis
sunt rebus atque officiis spi-
ritualiter fiant cum figure
recesserunt et tempore gratie
veritas non debemus
iudaizare. ¶ Sed licet re-
cesserint figure quarum habet
veritas apparuit recesserunt
adhuc tamen multiplex veritas
latet quam non videmus propter
quod utitur ecclesia figuris ut
per vestimenta candida
intelligamus aliquo modo decorem
animarum sive gloriam
immortalitatis nostre quod habere
non possumus manifeste. Et
in missa
passio representatur ut
tenacius et fidelius memorie
teneatur. ¶ Notandum est autem
quod eorum que in lege continentur
alia sunt moralia alia my-
stica. ¶ Moralia sunt que
mores informant et sic
intelligenda sunt prout sona-
nt ut diliges dominum deum tuum
honora parentes non occides et
huiusmodi. ¶ Mystica sunt figura-
lia que aliud significant
praeter illud quod sonant. Horum
autem alia sunt sacramentalia
alia ceremonialia. ¶ Sacramen-
talia sunt de quibus ratio
reddi potest quare videlicet sint
precepta ut de circum-
cisione et de observatione
sabbati et huiusmodi. ¶ Ceremonia-
lia sunt de quibus ratio reddi
non potest quare adhuc precepta
sunt ut non arabis in
bove et asino et non
feres vestem lino lanaque
contextam non seres agrum
diverso semine et huiusmodi. ¶ Lex
quidem spiritualiter ad moralia
non recipit mutationem
sed quoad sacramentalia
et ceremonialia mutata
est quoad superficiem littere
ad spiritualem intellectum
mutata non est. Non di-
cuntur mutata quia in nobis

sublevata sacerdotio sit tunc data. Sciendum quoque est quod in divinis scripturis est sensus hystoricus, allegoricus, tropologicus et anagogicus. Unde secundum Boetium omnis divina auctoritas aut est hystorialis aut allegorica aut ex utroque est composita intellectu. Unde secundum Ieronimum. Denique divinam scripturam in ethica sentencia sed et mistica litteram sed uno allegoria in spiritualem intelligenciam eius secundum futurorum beatitudinem.

Hystoria est significacio vocum ad res quando videlicet res quelibet prout secundum litteram gesta sit plano sermone refertur, sicut quando populus Israeliticus de Egipto salvatus Domino tabernaculum fecisse narratur. Et dicitur hystoria ab hystorin quod est gesticulari. Inde hystriones gesticulatores vocantur quasi hystriones.

Allegoria est quando aliud sonat in littera et aliud in spiritu, ut quando per unum factum aliud intelligitur; quod si sit visibile est simpliciter allegoria, si invisibile et celeste tunc dicitur anagoge. Est etiam allegoria quando per alienum sermonem alicuius status designatur, ut presencia Christi vel ecclesie sacramenta verbis vel misticis rebus designantur. Verbis, ut ibi: Egredietur virga de radice Yesse; quod aperte sonat: Nascetur virgo Maria de stirpe David qui fuit filius Yesse. Misticis rebus, ut populus ab egipciaca servitute per agni sanguinem liberatus significat ecclesiam passione Christi a demoniaca servitute ereptam. Et dicitur allegoria ab allon quod est alienum et goge quod est sensus, quasi alienus sensus.

Tropologia est conversio ad mores seu locutio moralis ad correctionem et morum institucionem mistice vel aperte respiciens. Mistice, ut ibi: Omni tempore vestimenta tua sint candida et oleum de capite tuo non deficiat, id est opera tua sint munda et caritas de mente tua non deficiat. Ut ibi: oportet quod David interficiat in nobis Goliam, id est humilitas superbiam. Aperte, ut ibi: Frange esurienti panem tuum. Et ibi: Non diligamus lingua vel verbo sed opere et veritate. Et dicitur tropologia a tropos quod est conversio et logos quod est sermo, quasi conversus sermo.

Anagoge dicitur ab ana quod est sursum et goge quod est ductio, quasi sursum ductio. Unde sensus anagogicus dicitur qui a visibilibus ad invisibilia ducit, ut lux primo die facta significat rem invisibilem et angelicam naturam in principio factam. Anagoge ergo est sensus seu locutio ad superiora celestia ducens, scilicet ad trinitatem et ad ordines angelorum et de premiis futuris et de futura vita que in celis est, aperte vel mistice sermocinans. Aperte, ut ibi: Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Mistice, ut ibi: Beati qui lavant stolas suas ut illis sit potestas in ligno vite et per portas intrent

citate que pacem sonat
Ubi qui intrant cogita
tiones suas ut illic sit po
testas videndi deum cum
summa vitas et vera lux
per doctrina in excelso purg
intret in regnum celorum
Ubi Jerusalem intelligitur hystorice
civitas illa terrestris quam
peregrini petunt. Allegorice
ecclesia militans. Tropolo
gice quelibet fidelis anima
Anagogice celestis Jerusalem
sive patria. ¶ Ex hiis etiam
aliud exemplar vide possunt
in lectionibus que dicuntur
in sabbato sancto ponitur ibi in
sexta parte doctrina xxiij
xxiiij xxv et xxvj. ¶ In
hoc autem opere plerumque
etiam item aliis sensus
adhibentur et de uno sensu
ad alium transitur quemadmodum
lector sedulus legere potest
intueri sicut etiam nemo
quilibet diversis expositi
onibus vel descensionibus
uti ~~expositionibus~~ etiam
nec diversis in laude dei
expositionibus salva fide
¶ Porro circa autem opus in
divino cultu multiplicis
ritus varietas reperitur
unaqueque namque fere ecclesia
proprias habet observantias et in
suo sensu habundat nec
censetur reprehensibile
vel absurdum deum et sanctos
eius variis concentibus seu
modulationibus atque diversis
observantiis venerari cum et
ipsa ecclesia triumphans circum
amicta sit varie
tate et ipsorum ecclesiasticorum
sacramentorum ministri de
de iure consuetudinis vari

tas tollerent ¶ Cum enim diversarum
ecclesiasticorum institutorum in
divino officio quasdam sepe
accepimus quasdam ab apostolica
sede alias ex consuetudinis
processionibus quasdam ex
aliarum institutione ignorat
consuetudine et observantias approbat
bat. Usus quibus per ritus
seu observantia debet non
igitur lectoris moveat animus
si fortassis in hoc opusculo
legerit que in sua non tenuit
ecclesia observari aut non inve
nit que ibi servatur non enim
uniuscuiusque loci specialia
sed que atque universaliora
ritus hic prosequimur quique
non pictuare doctrina tra
de valeamus non sit nobis
possibile quorumlibet locorum
specialia perscrutari ¶ Demum
itaque pro salute mea salute
atque legentium utilitate
secreta divinorum officiorum mis
teria hic clare prout
erit possibile exarare
atque digerere et que viris
ecclesiasticis pro cottidiani
usus intelligentia necessaria
visa sunt enucleare et
mellifluo explicare
quemadmodum et pro illo
qui etiam iudicia versantur
secularia olim in seculo
iudiciali feci. Consule
divinorum statu diffusius
constituti ¶ Quoniam seculo
perfunctus ex eo etiam ipsa
divina officia plerumque
usuales observantias que
nec ad moralem nec ad
mysticum expositionem
deservire intellectum
¶ Sed nonnulli propter novitate
quedam specialia eorum con
venientiam et quedam

propter maiorem congruitatem quedam correctis et novis legibus contraria, quedam propter eorum que media quedam sunt in maiorem sacerdotum celebritatem et frequentiam in alium ecclesie statum postmodum sunt mutata. Sicut autem diversis locis talia diversimode variari contingit ut vix aut nunquam duo inveniri possint ecclesie que in omnibus concordent, [illegible] Hunc autem librum rationalis vocabulo decrevi nuncupandum. Nam quemadmodum in rationali iudicii, quod legalis pontifex ferebat in pectore, scriptum erat manifestatio et veritas, sic et hic rationes varietatum in divinis officiis et eorum veritas describuntur et manifestantur, quas in scrinio pectoris ecclesiarum prelati et sacerdotes debent fideliter conservare. Et sicut in illo erat lapis cuius splendore filii Israel agnoscebant sibi fore propitium dominum, sic et devotus lector cognoscens huius splendore in divinorum officiorum misteriis eruditus agnoscet deum sibi facie nobis propicium in forte eius indignationem culpe offendiculo incurrere. Et quemadmodum illud quatuor coloribus auro contextum erat, et quemadmodum in premissis rationes varie in ecclesiasticis rebus atque officiis continentur, sensibus videlicet historico, allegorico, tropologico et anagogico, fide media colorante.

Distinguitur autem in octo partes. Quarum in prima agitur de ecclesia et ecclesiasticis locis et ornamentis, de consecrationibus et sacramentis. In secunda de ministris et ordinibus ecclesie et eorum officiis. In tertia de vestibus sacerdotalibus et aliis indumentis. In quarta de missa et singulis que in ea aguntur. In quinta de aliis divinis officiis in genere. In sexta specialiter de singulis dominicis et feriis et de festivitatibus ad deum pertinentibus. In septima de festivitatibus sanctorum et de festo et officio dedicationis ecclesie ac mortuorum. In octava de computo et kalendario. Capitulum primum

Incipit liber primus de ecclesia et locis ecclesiasticis et ornamentis, de consecrationibus et sacramentis

In hac ergo prima parte de quibusdam specialibus tractaturi primo dicemus videlicet de ecclesia et eius partibus; de altari; de picturis et cortinis et ornamentis ecclesie; de campanis; de cimiteriis et aliis sacris et religiosis locis; de ecclesie dedicatione; de altaris consecratione; de consecrationibus et unctionibus; de ecclesiasticis sacramentis.

De ecclesia et eius partibus

Primo autem de ecclesia et eius partibus videamus. Notandum ergo quod ecclesiarum alia est corporalis, in qua videlicet divina officia